

”Det er en fin ting å vinne venner...”

av Ann Helene Bolstad Skjelbred

”Vennskap! Livets søtstoff!” var overskriften i en fersk søndagsavis fra Aftenposten, og i ingressen sto det at ”det nære vennskapet er på fremmarsj – særlig blant unge menn”. Jaha, men jeg har flere avisreportasjer å vise til! I 2000 skrev Aftenposten at venner er god investering for alderdommen, med intervju og bilde av en gjeng blide damer som alle hadde passert 80. Og samme år og i samme avis sto det å lese at vennskap betyr mer for unge mennesker enn noensinne. ”Også ekteskapet baseres mer på vennskap og fornuft, i tillegg til ”bare” følelser”. Vennskapsfokuset følges opp året etter, i desember, med en reportasje om hvordan jul feires med venner ”uten familiestress og rigide tradisjoner”. Det synes klart at vennskap er satt på dagsordenen!

Norsk etnologisk gransking (NEG) var litt tidligere ute. I 1998 sendte vi ut spørreliste 177 med tittelen Vennskap. Foranledningen var en hovedfagsstudent som ville skrive om vennskap blant unge. Hun var godt klar over at NEG's medarbeidere ligger i det øvre aldersskiktet, men hun ønsket materiale som kunne sette hennes ”ungdomsfokus” inn i et videre perspektiv. Hypotesen hennes var at vennskap betyr mer for unge enn for eldre mennesker. Hun sendte oss en liste over spørsmål hun gjerne ville ha svar på, og vi i NEG gjorde som vi pleier, vi utarbeidet en spørreliste som skulle dekke mer av ”vennskapsfeltet” enn studenten selv hadde lagt opp til.

Det krevde et forarbeid som innebar diskusjoner om både gode og vonde vennskap, i barndom, ungdom og voksent liv. Vi forsøkte å se nøytralt på hva vennskap innebærer av forpliktelser, gleder og sorger, men det er uunngåelig at et tema som vennskap er følelsesladet. I ingressen til spørrelisten skrev vi derfor: ”Grunnene til at vi spesielt vil gå inn på den følelsesmessige siden av vennskapet, er flere. Men en viktig grunn, er at vi har stilt oss spørsmålet om vennskapsbånd er i ferd med å bli viktigere i den enkeltes liv i dag, i forhold til slekts- og familiebånd”. Vi måtte også skrive: ”Fordi vennskap er et emne som involverer følelser har spørrelisten ikke vært enkel å lage – trolig er den heller ikke lett å besvare”.

Og det holdt sikkert stikk! Vi vet jo ikke noe om grunnen til at noen ikke svarer, – noen kjente det vel slik som den kvinnen som skrev slik: ”Har jeg problemer, prøver jeg å løse dem sjøl. Jeg løper ikke til venner med personlige problemer. Er det andre, ikke-personlige problemer, så snakker vi sammen i familien. Mer har jeg ikke lyst til å si om temaet vennskap”. Hennes stemme er en viktig stemme

når det gjelder temaet vennskap! Men NEG's medarbeidere er i utpreget grad mennesker som utmerker seg ved at de ikke bare formidler opplysninger og fortellinger om bruk av traktor eller teknologiske nyvinninger i hjemmet. De viser oss og fremtidens brukere tillit, ved å fortelle om sine egne erfaringer og holdninger til vanskelige temaer, som for eksempel vennskap. Vi fikk inn over 100 svar, og vi var rett og slett overveldet av hvordan et så nærgående emne ble beskrevet. Materialet er anonymt og vi presiserte at vi heller ikke ville ha navn i besvarelsen.

Hvordan er en venn?

En venn – det er for meg det fineste som finnes. Vennskapet bygges ofte opp over lang tid og blir mange ganger bekreftet ved at det skjer spesielle begivenheter.

Slik skrev en mann av årgang 1928: Det stilles helt klart store krav til hva det vil si å være en venn. Bekjente kan man ha mange av, en vennekrets kan også være ganske romslig. Men en venn er et menneske man møtes med i noe man er sammen om. Det kan man gjøre med flere, men vennen deler man også mer med, holdninger og ideer kanskje. Dessuten kan man snakke med en venn om mye som man ikke snakker med hvem som helst om. Men vennskapet krever balanse. ”Uten gjensidighet kan det ikke bli noe vennskap. Vennskap er gjensidig, veldig gjensidig og umulig å måle/verdisette i forholdet mellom venner”.

En av våre trofaste medarbeidere, en mann født tidlig på 1920-tallet, skrev slik om hva et vennskap er:

Det er vel ikke alltid egenskapene, men intuisjon og/eller samfølelse som gjør seg gjeldende når det gjelder nære venner. Det er vanskelig å forklare eksakt. Til en nær venn

kan du si og berøre ting som du aldri snakker med andre om. Venner sårer vel ikke hverandre, selv om de kan si ting som ellers kan virke sårende oss mennesker imellem. De kan snakke sammen uten hvite løgner, og de er oppriktige med hverandre og kan ubetinget stole på hverandre. Det finnes mange mennesker jeg respekterer og beundrer og omgås med, uten å føle noe nært vennskap. For meg har nære vennskap i to tilfeller betydd svært mye for meg. Jeg skal forsøke å beskrive dem.

Det gjør han så, og vi får en hel vennskapshistorie, fra ungdomstiden og til vennens død. Det var et vennskap som endret karakter med årene og i takt med hvilken livsfase de to var i. Men vennskapet beskrives i ettertid som "et holdepunkt i livet som var blitt borte, men det er et godt minne". Den andre vennskapshistorie han deler med oss, var et vennskap som ikke hadde vart mer enn 18 år da han besvarte spørrelisten vår. Men helt opplagt et vennskap som betydde mye for ham så lenge det varte. De hadde interessen for det lokale historielaget felles, og de gikk sammen i fjellet. "Vi respekterte hverandre og kunne snakke om alle ting... For ikke lenge siden fikk min venn en blodsykdom og vi skjønnte vel begge hvilken vei det bar. Dette er nok alvor, sa han. Vi har jo så mye ugjort, men nå er jeg i tvil. Det er ikke så lenge siden han døde, men jeg kan vel si at jeg savner ham daglig". Vennskap er helt klart ikke forbeholdt ungdomstiden og unge mennesker!

"Det vennskapet jeg setter mest pris på er det jeg har fra barn-domstiden". Bildene viser tre venninner som har holdt sammen fra de var små, i ungdomstiden og til voksent liv. (Foto PE.)

T.v: To kvinner som hygger seg med et lite glass, en røyk og en samtale. (Foto: p.e.)

Til høyre: Menn liker å gjøre ting sammen, enten ved å gå på jakt eller ved å more seg med "konkurransidrett", slik disse gamle mennene gjør som møtes jevnlig og konkurrerer. Her er det visst 100-meter'n.

(Foto Jakt: P.E. Foto Idrett: NEG)

Ektefellen er den beste venn

Jeg har tenkt mye på dette med vennskap. Jeg kan ikke si å ha hatt en fortrolig venn før jeg møtte han som jeg er gift med.

Noen mener at det er i familien man har sitt viktigste nettverk. De som står en bi når en trenger hjelp, de som virkelig gjør noe som monner, er familien, skrev en kvinne født i 1922. Hennes mening stemmer overens med det som sosiologen Beverly Fehr skriver om vennskap i forhold til familie. I en amerikansk spørreundersøkelse om hvordan folk bedømmer slekt og venner som støtte (source of support) viste det seg at venner scoret høyt som noen å være sammen med (companionship) og som man kunne diskutere hobbyer og interesser med, men lavt når det gjaldt å søke råd og enda lavere når det gjaldt praktisk hjelp. Der var det familien som var støttespillerne. En lignende undersøkelse er ikke foretatt i Norge, men det er vanskelig å tro at resultatet skulle bli nevneverdig annerledes i vår kultur. Utsagnet fra en kvinne født i 1922, er ganske typisk for mange av NEG's medarbeidere, og for begge kjønn. Ektefellen er den beste venn.

Jeg bor sammen med min mann gjennom 56 år, og konkluderer med at han har vært min viktigste venn hele denne tida.

Flere gir også uttrykk for at når man er gift, er det ektefellen som skal ha førsteplassen, også som venn. Og de som opplever å ha fått det slik, må sies å være heldige. Men det er mange unntak fra regelen, også når det gjelder dette.

Når etableres varige vennskap?

Svarene er selvsagt forskjellige. NEG's skribenter gjør seg mange refleksjoner over vennskap, slik at materialet vi har fått er ganske variert. En ung kvinne, født i 1970, skiller mellom de vennskapsforholdene hun hadde i barneårene og skoletiden, og de hun har fått senere. Hun har også opplevd "vennskap ved første blick" og beskriver det slik:

Jeg tror at man i visse tilfeller kan kjenne på seg ved første møtet at dette er et menneske som kommer til å bli min venn. Det var en av de første dagene mine på folkehøyskolen, og jeg kjente ingen fra før, så det var mange mennesker å bli kjent med på kort tid. Heldigvis var det sånn for de aller fleste, så alle var kontaktsøkende. Da var det ei jente som satt på gressplenen utenfor skolen, som tok kontakt med meg akkurat i det jeg gikk forbi. Jeg husker situasjon som om det skulle skjedd i går. Jeg husker akkurat hva hun hadde på seg og at det var solskinn. Jeg satte meg ned og vi ble sittende å prate, og jeg husker at jeg tenkte at triveligere jente tror jeg ikke at jeg har møtt. Vi var helt på bølgelengde med en gang, og hun er den dag i dag, 9 år senere, fortsatt en av mine beste venner.

For andre er det barndommens vennskapsforhold som forblir de viktigste, slik en kvinne av 1916-årgangen skrev: "Det vennskapet jeg setter mest pris på, er det jeg har fra barndomstiden", på tross av et langt liv, flytting og kontakt med mange mennesker underveis i livet.

Det mangfoldige vennskapet

Men vennskap er mangfoldig, sannsynligvis i både tid og rom, selv om NEG-materialet ikke ligger til rette for en kartlegging ut fra slike kriterier.

Jeg gleder meg til å skrive om vennskap. For meg betyr det mye. Faktisk like mye (eller mer) enn familien. Selv er jeg kvinne og har mange mannlige venner. For meg betyr det mye at vi har felles interesser... Vi snakker om alt, vi snakker om kvinner, vi snakker om menn. Vi forteller hverandre om drømmer og ønsker. Og best av alt, vi kan gråte sammen.

Det er en kvinne av 1950-årgang som skriver slik om sitt vennskap med andre menn enn sin egen mann, vennskap som hun har anledning til å dyrke med hans forståelse. Sånn sett er det en spesiell fortelling, men den viser også

at vennskap kan krysse kjønnsgrenser selv innenfor ekteskapet. Det bekrefter en annen kvinne som skriver om sin mannlige kollega, som hun mener er hennes aller beste venn: ”Han kan jeg snakke med om vanskelige ting, han kjenner ikke min mann, så han tar ikke parti, men kan sette ting i et riktig perspektiv for meg, kan fortelle meg når han synes jeg tar feil”.

Skuffelser

Det er når den hårfine balansen i vennskapet svikter, at vi opplever å bli skuffet. Denne gjensidigheten er ikke nødvendigvis uttalt, men bygges opp like mye gjennom den fornemmelsen den enkelte har for hvor grensen for vennskapet går. Overskrides grensen, kan vennskapet oppleves som en belastning.

Vi fikk en ny venninne (kollega også). Hun viste slik kjærlig interesse for oss og våre barn. Gjestfri var hun også. Vi ble virkelig viklet inn i det varme garnet hennes. Men etter en tid følte jeg at hun var i ferd med å ville komme seg inn på soverommet vårt, billedlig talt. Alt ville hun ta del i, ble mer og mer geskjeftig. En dag ble vi heldigvis kvitt henne. Det sørget hun for selv, - ved å opptre illojalt og skammelig på arbeidsplassen.

Illojalitet, baksnakking, det å røpe ting som er fortalt i fortrolighet, er dødsstøtet for et vennskap. Både de som uttaler seg generelt og de som har opplevd vennskapssviket, trekker dette frem som det helt avgjørende for at et vennskap avsluttes.

Forglemmelser

Medarbeiderne våre gir oss tilbakemeldinger når de synes vi spør dumt eller når de synes vi har glemt noe. Én slik melding lød med rette slik: ”Det er en ting dere ikke har spurt om og det er vennskap på tvers av hudfarge.” Kvinnen som skrev, fortalte så om venner hun og mannen har fått blant kurdere, tamiler og andre som hun er blitt kjent med gjennom arbeidet sitt. Men siden vi ikke spurte, er

hennes svar dessverre en enslig svale. Vi skulle gjerne hatt mer å vise til i Mangfoldsåret!

Ny erkjennelse

Fra tid til annen gir medarbeiderne uttrykk for hvordan de opplever å få spørrelistene fra NEG; de får anledning til å hente frem erfaringer og kunnskap som de i utgangspunktet ikke husket at de hadde, de får ryddet i sine minner og de får ny kunnskap om seg selv. Vi visste jo at en spørreliste om vennskap kunne by på problemer for noen, men også at vi likevel ville få gode og reflekterte svar. Her er ett fra en som gjorde inntrykk på oss, fra en mann som i år fyller 90 og som valgte å svare med nådeløs selvrefleksjon:

Jeg er smertelig klar over at min besvarelse av spørrelisten Vennskap er svært tynn. Men den har gitt meg noe å tenke på. Kanskje jeg er mer egosentrisk enn jeg trodde og at vennskap av den grunn aldri har nådd helt inn hos meg. I en travel pensjonisttilværelse velger jeg ut noen dager i avtaleboka der jeg er ”opptatt”, - men med hva? Alenetur! Jeg tør nesten ikke si det. Selvdigging er kanskje ordet. Jeg er opptatt av litteratur, og heretter vil ord om vennskap bli lest med særlig ettertanke – så takk til oppdragsgiverne for denne spørrelista!

Til slutt

Det kan passe å avslutte denne lille epistelen med et dikt av Kolbjørn Falkeid, som en av medarbeiderne våre begynte sin besvarelse med:

*Det er langt mellom venner.
Mellom venner står mange bekjentskaper
og mye snakk.
Venner ligger som små lysende stuer
langt borte i fjellmørket.
Du kan ikke ta feil av dem.*